

"Evham, şübehat, dalâletin menşe' ve mahzenlerinden biri: Nefis, kendisini kader ve sıfât-ı İlahiyenin tecelliyat dairesinden hariç addeder... Nefs-i emmare, devekuşu gibi aleyhine olan şeyi lehine zanneder. Veya sofestaî gibi münakaşa,.. " İ'lem'in izahı?

"İ'lem Eyyühel-Aziz! Evham, şübehat, dalâletin menşe' ve mahzenlerinden biri: Nefis, kendisini kader ve sıfât-ı İlahiyenin tecelliyat dairesinden hariç addeder. Sonra tecelliyata mazhar olanlardan birisinin mevkiinde kendisini farzeder. Onda fena olur. Sonra başlar bazı teviller ile o şeyi de Allah'ın mülkünden, tasarrufundan çıkartır. Kendisinin girmiş olduğu şirk-i hafîye girdirir. Ve şirk-i hafîden aldığı bazı halleri o mâsuma da aksettirir.

Hülâsa: Nefs-i emmare, devekuşu gibi aleyhine olan şeyi lehine zanneder. Veya sofestaî gibi münakaşa edenleridir ki, vekilleri birbirini reddeder. Taâruzan, tesakutan kabilinden: "Hiç birisi de hak değildir" diye hükmeder."

Evham; vehimler, hakikati olmayan şeyler demektir.

İnsanları ve bütün mahlukatı Allah yaratmıştır. Hakikat budur. Bunun dışındaki bütün iddialar, faraziyeler, teoriler birer vehimden ibarettir.

Tabiatperestlik de vehimdir, tesadüfen olma, yahut evrimle meydana gelme de.

Bunlar "şübehat" tırlar, yani şüpheden ileri gitmezler, kesin hüküm olamazlar.

Yine bunlar, "dalalettirler", yani aklın sapık düşünceleri, kalbin batıl inançlarıdır.

Üstat hazretleri, insanı bu vehimlere kaptıran, bu şüphelere düşüren ve bu yanlış yollara götüren sebeplerden birini şöyle nazara veriyor:

"Nefis, kendisini kader ve sıfât-ı İlahiyenin tecelliyat dairesinden hariç addeder."

İnsan, sinemada filim seyreden bir kişi gibi değildir. Yani, olup bitenlerin dışında değildir. O da filmin içindedir ve bir rol oynamaktadır.

İnsan, kâinatı seyrederken kendini hariç tevehhüm etmemeli, bu âlemin bir parçası olduğunu, onunla çok yönlü münasebetler içinde bulunduğunu gözden irak tutmamalıdır.

İnsan, “kader ve sıfât-ı İlahiyenin tecelliyat dairesinden hariç” değildir. Yüzümüze bu nazarlı bakalım: Rabbimiz, bizim yüzümüzü böyle takdir etmiştir.

Koyunun yüzünü de öyle takdir etmiştir.

Devenin yüzünü de öyle takdir etmiştir.

Aynı şekilde, yeryüzünü böyle, gökyüzünü de öyle takdir etmiştir.

O halde insan, kendi yüzünü diğer bütün yüzlerle bir araya koyacak, tümünü birden seyredecektir. O zaman, řu hükme kolayca varacaktır:

Benim yüzümü böylece takdir eden kim ise, bütün yüzleri takdir eden de odur.

Nefis böyle yapmıyor da kendini kenara çekiyor, dışarıdan bakıyor; böylece kendisini hariç tutmuş oluyor.

Bir örnek de beslenmemizden verelim:

İnsan, sofrasının başında yemeğini yerken, otlayan koyunların, çiçeklere konan arıların, süt emen yavruların kısacası bütün canlıların kendi sofraları başında Allah'ın ihsan ettiği nimetlerle beslendiklerini düşünmeli. Böyle yaptığı taktirde, “Bütün bu bir buçuk milyonu aşkın hayvan türlerini kim besliyorsa, benim rızkımı da O veriyor diyecektir.

Böyle yapmayıp da, kendini hariç tahayyül etti mi, bütün bir âlemden süzülen rızkını ya sebeplere veriyor veya düşünmeye değer bulmayıp hayvan gibi beslenme yoluna giriyor. İş bununla da kalmıyor, insan kendi sofrasını böyle değerlendirince, diğer hayvanların sofralarına da aynı gözle bakıyor. Onları da tecelliyat dairesinden hariç addediyor.

Bu beslenme örneęimizde, Rezzak isminin tecellisi üzerinde durmuř olduk.

Bir örnek de Malik isminden verelim:

Allah Malik'tir, bütün mülk O'nundur.

“İnsan řu kâinat ağacının en son ve en cemiyetli meyvesi” olduğuna göre, ağaç kimin mülkü ise meyveler de onundur. İnsan, kendisini kâinat ağacından hariç

tevehhüm edince, kendine malik olduğu vehmine kapılır. İş bu kadarla kalmaz. Üstadın ifade ettiği gibi, “Sonra tecelliyata mazhar olanlardan birisinin mevkiinde kendisini farz eder. Onda fena olur. Sonra başlar bazı teviller ile o şeyi de Allah'ın mülkünden, tasarrufundan çıkartır. Kendisinin girmiş olduğu şirk-i hafiye girdirir.”

Tecelliyat, denilince bütün isimlerin tecellileri akla gelir.

Bütün hayatlar Muhyi isminin tecellisidir. İnsan kendi hayatını böyle değerlendirmese, bütün hayatları da bu ismin birer tecellisi olarak görmez. Kendi hayatını tesadüfe verdiği taktirde, diğer hayatları da verir; kendi hayatını tabiatan biliyorsa bütün hayatları da öyle bilir.

Şirk-i hafi üzerinde de kısaca duralım:

Doğrudan Allah'a şerik koşmak, putlara tapmak açık şirkdir. Bir de şirk-i hafi, yani gizli şirk var. Üstadımız rıyanın şirk-i hafi olduğunu söyler. Allah'a inanan bir kimsenin başkalarının teveccühüne can atması, onlara gösteriş yapması, alkışlarını beklemesi, böylece Allah'ın rızası yerine halkın beğenmesine talip olması şirk-i hafidir.

Şirk-i hafinin başka şekilleri de var. Sebeplere olduğundan fazla önem vermek, özellikle insanlar hakkında, “o olmasaydı mahvolurdum, şunun yardımı olmasa acımdan ölürdüm” gibi ifadeler de şirk-i hafiye girer. Halbuki bütün mülk Allah'ın olduğu gibi, bütün hayırlar da O'nun elindedir. Sebepleri de yaratan O'dur, onlardan çıkan neticeleri de.

Allah, ışığı güneşle gönderdiği gibi, meyveyi ağaçla, sebzeleri toprakla, balı arıyla, balıkları denizle gönderiyor. Bazı nimetlerini de diğer insanların eliyle gönderiyor. Mesela, şifayı doktorun eliyle veriyor. Bunu böyle düşünmeyip de, “Falan doktor olmasa babam ölmüştü.” diyen adam Şafi isminde Allah'a ortak koşmuş oluyor.

Nefis böyle düşünmekle gerçekte kendi aleyhine bir iş yapmış oluyor. Ve Üstad böyle bir anlayışı devekuşunun başını kuma sokmasına benzetiyor. Devekuşunun başını kuma sokmakla, kurtulduğunu zannetmesi gibi, nefis de kafasını batıl fikirlere, yersiz hayallere, evhama, şübehata, dalalete sokmakla, kendisini şeytanın oklarına hedef ediyor.

Veya nefis bu haliyle “sofestaî gibi münakaşa edenleri” andırıyor. Sofestailer birkaç gruba ayrılır ve her biri diğerini reddeder. Birbirlerini çürütür, sukut ettirirler. Böylece, “Hiç birisi de hak değildir” sonucu ortaya çıkar.

Üstadımız, Asa-yı Musa adlı eserinde Sofestâiler hakkında şu enteresan değerlendirmeyi yapar:

"Ehl-i küfrün içinde, kâinatın vücudunu inkâr ettiklerinden ahmak zannedilen Sofestâiler, en akıllılarıdır." Çünkü: Kâinatın vücudunu

kabul etmekle Allaha ve Hâlikına inanmamak, kabil ve mümkün olmadığından, kâinatı inkâra başladılar; kendilerini de inkâr ettiler. "Hiçbir şey yok" diyerek akıldan istifa ederek, akıl perdesi altında sair münkirlerin hadsiz akılsızlıklarından kurtulup, bir derece akla yanaştılar."